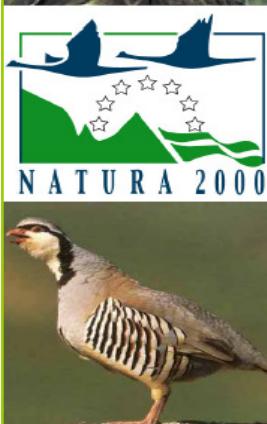

GOLIJA

*PRIRODNE VRIJEDNOSTI - PREPORUKA ZA ZAŠTITU
NATURA 2000 U CRNOJ GORI*

Ekološki pokret „OZON”

GOLIJA

*PRIRODNE VRIJEDNOSTI- PREPORUKA ZA ZAŠTITU
NATURA 2000 U CRNOJ GORI*

Jul, 2011

Izdavač: Ekološki pokret „OZON”

Za izdavača: Aleksandar Perović, izvršni direktor

Dokument pripremili: Milica Vujačić, Nataša Kovačević,
Aleksandar Perović

Lektor: mr Radoš Đurović

Štampa: Raspress d.o.o

Tiraž: 500

SADRŽAJ

UVOD	6
BIODIVERZITET GOLIJE	8
ANALIZA STANJA BIODIVERZITETA	12
SWOT ANALIZA	14
PREPORUKE	17
NATURA 2000 U CRNOJ GORI	19
NATURA 2000 INFO CENTAR	21
TERMINOLOGIJA – NATURA 2000	23
IZVORI	41
O EKOLOŠKOM POKRETU „OZON”	42

UVOD

Skupština Crne Gore je usvajanjem Deklaracije o proglašenju ekološke države na Žabljaku 1991. godine pokazala da prepoznaće važnost očuvanja prirodnog bogatstva kojim raspolaže. Donosioци odluka su ovim činom na neki način sebi nametnuli i dodatnu obavezu, što je vrijeme nakon toga pokazalo. Godine građanskog rata, propadanje teške industrije i izazovi tranzicionog perioda, koji je kod nas značajno prođen, predstavljali su velike prepreke za suštinsko ostvarivanje ustavnog opredjeljenja. Drugim riječima, socijalno-ekonomski momenat koji se isključivo vezivao za plate i penzije, imao je nepravedno primat nad zaštitom životne sredine i pravilnim upravljanjem prirodnim resursima. Takav pristup odrazio se i na povećanje zagađenja kako u urbanim tako i u zonama koje su pod nekim od vidova zaštite, kao što je slučaj sa nacionalnim parkovima. Izraženi problemi nemamenskih sjeća šuma, nekontrolisane eksploracije pjeska i šljunka, nelegalne gradnje, krivolova i nepravilnog odlaganja raznih vrsta otpada trajno su umanjili šanse značajnog broja lokaliteta da postanu dio zaštićenih zona i samim tim lokalnim zajednicama pruže razvojnu šansu i perspektivu za buduće generacije.

Opština Nikšić, teritorijalno najveća u regionu i bivši industrijski centar, upravo zbog već navedenih razloga decenijama je jedna od najugroženijih životnih sredina u Crnoj Gori. Iako veoma bogata po broju biljnih i životinjskih vrsta, od kojih se značajan broj nalazi i pod međunarodnom zaštitom, ne može se pohvaliti odnosom prema toj, između ostalih vrijednosti, i razvojnoj šansi. Naime, svega dva lokaliteta – posebni prirodni predio Trebjesa i Arboretum porodice Kovačević na Grahovu, imaju status zaštićenih. Iako je u prethodnom periodu pokrenuta inicijativa za stavljanje pod neki od vidova

zaštite i više drugih lokaliteta, procenat zaštićene teritorije je daleko ispod evropskog prosjeka, što je obzirom na zastupljenost biljnih i životinjskih vrsta i drugih rijetkih prirodnih pojava nedopustivo. Jedno od područja gdje je izražen neadekvatan odnos prema prirodi, a koje ima preduslove da prvo postane destinacija za naučno-istraživačke ekspedicije a zatim i eventualno dobije zakonsku zaštitu, jeste Golija. To bi svakako ovom kraju i cijeloj opštini Nikšić, otvorilo mogućnost za drugačije strateške i razvojne planove, u potpunosti usaglašene sa principima održivog razvoja. Dvije decenije nakon proglašenja ekološkom državom krajnje je vrijeme da se iz korijena promijeni odnos prema prirodi, naročito na nivou donosioca odluka, kako bi se spriječila neprocjenjiva šteta i omogućilo budućim generacijama da uživaju u bogatstvu kojim mi danas raspolažemo. Značajnu ulogu u tome, imajući u vidu preporuke Evropske Unije vezane za decentralizaciju nadležnosti, imaće i lokalne vlasti, koje, na žalost, do sada nijesu pokazale potreban kapacitet niti odlučnost da urade nešto konkretno.

Proces evropskih integracija u koje je Crna Gora značajno zagazila, jedan je od mehanizama koji mogu unaprijediti postojeće stanje i moraju stvoriti efikasan zakonski okvir za sprečavanje dalje devastacije prostora i ugrožavanje životne sredine. Ulazak u NATURA 2000 mrežu evropskih zaštićenih područja, kao jedan od segmenata EU integracija, predstavljao bi prihvatanje evropskih standarda kada je zaštita i monitoring biodiverziteta u pitanju, pa bi na taj način bila značajno povećana mogućnost za primjenu pozitivnih praksi kod nas i vraćanje duga prirodi, koja je u istoriji naroda sa ovih prostora bila vječiti saveznik i spasitelj. Želeći da u skladu sa svojom misijom doprinesemo potencijalnoj kandidaturi Golije za NATURA 2000, uradili smo publikaciju koja je pred vama. Nadamo se da će naš cilj biti ostvaren i da će nadležne institucije prihvatići opravdanost ponuđenih argumenata i preporuka.

BIODIVERZITET GOLIJE

Između Nikšićkog i Gatačkog polja, sjeverozapadno od Nikšića, nalazi se planina Golija. Najveći vis je Čardak (kote 1942 i 1935). Planinsko područje Golije je morfološki veoma izraženo i čine ga mnogi lanci i grebeni. Planina Golija pripada pograničnom terenu čija je geološka građa dosta nepoznata.

Detalj sa Golije

Takođe, nedovoljno je ispitano i biodiverzitet ovog kraja. Iako sve naznake govore da je Golija izuzetno bogata biljnim i životinjskim vrstama, što su u poslednje vrijeme potvrđile i nekolike inostrane naučno-istraživačke ekspedicije koje su boravile na ovom prostoru, ne postoji kvalitetna i objedinjena baza podataka.

Vrijednost biodiverziteta u razvijenim zemljama posmatra se i kao ekonomski parametar, a da bi se to utvrdilo potrebno je uraditi istraživanja na terenu i vršiti stalni monitoring.

Sama kandidatura za ulazak u dvije ekološke mreže EMERALD i NATURA 2000 predstavljala bi značajan korak ka uspostavljanju održivog upravljanja prirodnim resursima, što bi ovom inače nerazvijenom

kraju, nekada poznatom po stočarstvu, donijelo perspektivu i bolju budućnost.

Ono što je sigurno jeste da je Golija sa Ledenicom prepoznata u EMERALD mreži kao područje od značaja za zaštitu koje je usaglašeno u visokoj mjeri ali sa potrebom daljeg usaglašavanja. Takođe Golija je prepoznata i kao potencijalno IBA područje važno za ptice.

Sjeveroistočna strana planine Golije obrasla je četinarskom i listopadnom šumom. Identifikovane su sledeće zajednice koje se nalaze na NATURA 2000 listi:

- Submediteranske šume, šume endemičnog crnog bora,
- Acidofilne šume smrče, *Picetum excelsae croaticum*,
- *Asperulo-Fagetum beech forests.*

Bukova šuma

Bukova šuma koja se procjenjuje kao odlična i dobra obuhvata oko 55% ukupne površine lokaliteta.

Golija je prepoznatljiva i po zajednicama crnog graba, cera, jasena i kleka.

Od biljnih vrsta koje se u EU nalaze pod zaštitom na Goliji su identifikovani:

- *Narcis angustifolius* - narcis,
- *Fritillaria Montana* – brdska kockavica,
- *Eringium alpinum* – alpski kotrljan.

Narcis

Alpski kotrljan

Takođe na ovom području su zastupljene i druge endemične vrste, od kojih su neke i pod zaštitom naše države, kao što su:

- *Swertia perennis* – krilasti zvončić,
- *Eryngium palmatum* – palmoliki kotrljan,
- *Abies alba* - jela,
- *Acer heldreichi* – planinski javor,
- *Campanula sceucheri* – zvončić.

Ovdje je važno istaći da su inostrani naučnici koji su u proteklim godinu dana boravili na području Golije pronašli više rijetkih i endemičnih vrsta od kojih su neke potpuno nove za nauku.

Iz reda lovne faune koja je prisutna na Goliji, kao potencijalni kandidati za međunarodnu zaštitu su vuk (*Canis lupus*) i mrki medvjed (*Ursus actor*).

Takođe, na Goliji su veoma rasprostranjeni i beskičmenjaci iz reda koleoptera *Buprestis splendens* i *Stephanopachys subsrtiatus*, koji će se naći na listi zaštite.

Buprestis splendens

Golija je prepoznata kao potencijalno IBA područje, što znači da ima izuzetno veliki značaj za boravište ptica.

Sivi soko

U EMERALD bazi identifikovano je više važnih vrsta ptica kao što su:

- *Caprimulgus europeus* – noćna lasta,
- *Dendrocopos syriacus* – sirijski djetlić,
- *Dryocopus martius* – crna žuna,
- *Dendrocopos medius* – srednji djetlić,
- *Falco peregrines* – sivi soko,
- *Lullula arborea* – šumska ševa
- *Pernis apivorus* – osičar.

Obzirom na stanje ovog kraja, a na osnovu razgovora sa kompetentnim licima, saznali smo da je realno očekivati i sledeće vrste ptica:

- *Aquila carysaetus* - suri orao,
- *Picoides leucotos* - planinski djetlić
- *Tetrao* - tetrijeb,
- *Alectoris graeca* - jarebica kamenjarka,
- *Strix uralensis* - uralska sova.

Ipak, imajući u vidu da je područje Golije nedovoljno istraženo, smatramo da je biodiverzitet mnogo raznovrsniji i bogatiji.

ANALIZA STANJA BIODIVERZITETA

Kako smo već istakli, ne postoji ili makar nije dostupna zainteresovanoj javnosti, adekvatna baza podataka na osnovu koje bi se sa preciznošću moglo utvrditi postojeće stanje biodiverziteta na području Golije.

Osim činjenica da su na terenu primjetne posljedice višegodišnje eksploatacije šume, naročito na sjeveroistočnoj strani planine, te da je u prošlosti bilo primjećeno postojanje krivolova, ne možemo napraviti komparativnu analizu brojnosti biljnih i životinjskih vrsta u odnosu na prethodne godine, niti dati prikaz trenutnog broja jedinki na osnovu čega bi se moglo utvrditi početno stanje i vršiti dalji monitoring.

Latično

Međutim, ono što možemo uzeti u razmatranje na osnovu fizičko hemijskih analiza, koje je na lokaciji Latično uradio Institut za nuklearne nauke „Vinča“ iz Beograda povodom utvrđivanja uticaja uništavanja viška naoružanja na području Latično, jeste da je potvrđena povećana koncentracija teških metala (B,

As, Ni, Cr, Cd i Pb) i to na više lokaliteta u zemljištu i lišajevima, kao i na vodopojilištu „Lokva lager”.

Iako zbog nepostojanja „nultog stanja” postoje različita mišljenja u vezi povećanih koncentracija teških metala u zemljištu, travi i lišajevima na pojedinim lokalitetima, neosporno je da uništavanje viška naoružanja može da bude razlog za to.

Zagađenost vode, vazduha i zemljišta negativno utiče na ljudsku populaciju, stoku, šumski fond i biodiverzitet i samim tim posledice mogu biti kompleksne i trajne.

Lišajevi, u kojima je takođe potvrđena povećana koncentracija teških metala, su posebno zanimljiva biljna vrsta koja predstavlja svojevrstan bioindikator stanja životne sredine, jer zbog bioakumulacionih procesa prati kvalitativno-kvantitativnu prisutnost zagađivača u zemljištu.

Buka od brojnih eksplozija negativno utiče kako na okolno stanovništvo tako i na stoku, divlje životinje i ptice. Poznato je da divljač, kao npr. srne i medvjedi, kao i ptice, zbog česte i prekomjerne buke trajno napuštaju svoja staništa.

Kao posledica toga, usled eventualnih migracija zaštićenih i rijetkih vrsta, mogla bi se značajno ugroziti šansa Golije da postane dio evropskih zaštićenih predjela i time građanima Crne Gore, ali i susjedne Republike Srbije, nanijeti neprocjenjiva šteta.

Ono što je važno istaći jeste da česta buka i vibracije negativno utiču na psihosocijalno stanje stanovništva, što je bio i jedan od razloga da mještani Golije kroz građanski protest iskažu nezadovoljstvo zbog uništavanja viška naoružanja na tom području, što im omogućava Ustav i značajan broj zakona iz oblasti životne sredine.

U ljetnjim periodima primjećeno je i da su požari uzrok koji doprinose uništavanju biodiverziteta.

SWOT¹ ANALIZA

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none">- Brojnost biljnih i životinjskih vrsta;- Povećano interesovanje mještana o značaju očuvane životne sredine;- Zakon o zaštiti prirode;- Zakon o upravljanju otpadom;- Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu;- Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu;- Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu,	<ul style="list-style-type: none">- Nepostojanje adekvatne baze podataka;- Prekomjerna eksploatacija šume;- Krivolov;- Povećane koncentracije teških metala (Ni, As, Cu, Cr, B, Cd, Pb) u zemljištu i biote na pojedinim lokalitetima;- Povećana koncentracija radionuklida ^{137}Cs;- Uništavanje viškova naoružanja na lokalitetu Latično;

¹ SWOT – Strength, Weaknesses, Opportunities, Threats.

SNAGE	SLABOSTI
- Zakon o potvrđivanju konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine;	- Član 3 Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu;
- Agencija za zaštitu životne sredine;	- Sudski sporovi protiv mještana;
- EMERALD područje od značaja za zaštitu koje je usaglašeno u visokom stepenu sa potrebom daljeg usaglašavanja;	
- Potencijalno IBA područje;	
- Šumske zajednice sa liste NATURA 2000;	
- Ljekovito bilje,	

ŠANSE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Proces Evropskih integracija; - NATURA 2000 mreža; - EMERALD mreža; - Dobijanje IBA statusa; - Interesovanje naučno-istraživačkih ekspedicija; - Prekogranična saradnja; - Razvoj ekoturizma; - Fondovi EU; 	<ul style="list-style-type: none"> - Seizmičke opasnosti; - Nastavak uništavanja viška naoružanja na lokalitetu Latično; - Štetni uticaji rada industrijskih zagadivača iz okruženja; - Požari;

PREPORUKE

Prioritete treba dati rješavanju onih problema koji su prije svega u vezi sa nekontrolisanom eksplotacijom i bespravnom sjećom šuma, monitoringa, kontrolno nadzorne funkcije, a koji imaju štetan uticaj na ekosistem.

Neophodno je i stvoriti optimalni model održivog upravljanja i gazdovanja šumama.

Takođe, potrebno je intezivirati istraživanja i koristiti kapacitete nadležnih institucija sa državnog i lokalnog nivoa, kao i Univerziteta Crne Gore, izvršiti istraživanje pojedinih predstavnika biodiverziteta, uz inventarizaciju i determinaciju najznačajnijih vrsta i kartiranje najznačajnijih zajednica

Potrebna je i izrada inventarnih dosijea zaštićenih objekata prirode. Istraživanje ovih objekata dovelo bi do dugoročne projekcije strategije zaštite prirode

Ovdje je važno istaći da strane naučno-istraživačke ekspedicije, na osnovu prikupljenih materijala imaju mogućnost objavljivanja radova, jačanja referenci i kredibiliteta, što je trebalo biti iskorišćeno od strane domaćih resursa.

Opština Nikšić treba da obezbijedi budžetska sredstva za istraživanje i monitoring biodiverziteta, i na taj način jača svoj kapacitet i omogući sopstvenim kadrovima usavršavanje u struci.

Takođe, visokoškolske naučno-obrazovne ustanove, kao i Zavod za zaštitu prirode, trebali bi pokazati interesovanje za ovo područje i inicirati istraživanja i prikupljanja podataka, kako bi se formirala adekvatna baza podataka koja bi se kasnije koristila za potrebe kandidature Golije za evropska zaštićena područja. Kako bi se sačuvali preduslovi da Golija dobije status zaštićenog područja ili kandidaturu za NATURA 2000, smatramo da treba trajno stopirati spaljivanje vojnog otpada na ovom lokalitetu.

Veoma je bitno omogućiti učešće zainteresovanoj javnosti u donošenju odluka na način propisan Ustavom, Zakonom o potvrđivanju konvencije o dostupnosti informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine (Arhuska konvencija) i Zakonom o lokalnoj samoupravi.

Sa protesta zbog uništavanja viška naoružanja

Ne smije se dozvoliti da privatni profit bude važniji od javnog interesa, a najbolji zaštitni mehanizam jeste uspostavljanje argumentovanog javnog dijaloga, što je takođe odlika EU.

Ukoliko Golija postane dio mreže evropskih zaštićenih područja, benefite će imati cijelokupno društvo, a naročito buduće generacije.

Djela ili nedjela ostaju za nama i toga moramo biti svjesni.

To bi trebalo da bude najvažniji motiv za donosioce odluka.

NATURA 2000 U CRNOJ GORI

Jedan od najznačajnijih parametara budućeg razvoja zemalja jugoistočne Evrope, u okviru procesa priključivanja Evropskoj Uniji, je zaštita i očuvanje prirode. U tom smislu mreža NATURA 2000 će biti izazov za zemlje koje su zainteresovane za pristup EU, uključujući Crnu Goru.

Ustanovljavanje NATURA 2000 kod nas donosi velike izazove obzirom da Crna Gora posjeduje dosta očuvanih šuma, predjela i evropski značajnih prirodnih staništa i vrsta. Kako bi se na vrijeme ispunili zahtjevi NATURA 2000 potrebno je preduzeti odredene korake tokom procesa pridruživanja, jer se time mogu spriječiti nepotrebni prirodni gubici i kasniji eventualni konflikti. NATURA 2000 sa sobom donosi velike izazove, brojna pitanja, pretpostavke, dileme, ali isto tako i mogućnost da se blagovremeno pokrenu aktivnosti u cilju zaštite i očuvanja značajnih prirodnih rijetkosti i vrsta.

Kako uspostaviti ekološku mrežu NATURA 2000 u Crnoj Gori?

Budući da uspostavljanje ekološke mreže NATURA 2000 zahtijeva saradnju svih korisnika prostora na republičkom i lokalnom nivou, kao i saradnju sa Evropskom Komisijom, preporuka je da se ona odvija u tri faze:

1. Priprema nacionalnih popisa vrsta i stanišnih tipova navedenih u direktivama;
2. Odabir Područja od evropske važnosti – SCI
3. Proglašavanje Posebno zaštićenih područja – SAC.

U Crnoj Gori su započete aktivnosti na harmonizaciji zakonske regulative i aktivnosti prikupljanja podataka

za ustanovljavanje mreže zaštićenih područja. U tom smislu, definisće se indikatori praćenja realizacije aktivnosti i uspostaviti baza podataka. Prikupljeni podaci će se razraditi i digitalizovati, izvršiće se analiza i određivanje predloga za NATURA 2000 područja.

Do kraja 2012. godine, planirano je da se imenuju upravljači svih sajtova mreže NATURA 2000, čije uspostavljanje ima utemeljenje u Zakonu o zaštiti prirode Crne Gore (Sl.list CG 51/08, od 22.08.2008. godine).

Smaragdna mreža kao osnov NATURE 2000 u Crnoj Gori

Smaragdna ili **EMERALD** mreža (Environmental Management Exchange and Resource Alliance for Local Development) je ekološka mreža sastavljena od područja koja su od interesa za specifičnu zaštitu. Ova mreža, koja je postavljena na istim principima kao i NATURA 2000, oformljena je od strane Savjeta Evrope za zemlje koje su u procesu pridruživanja EU i predstavlja aktivnost u sprovođenju Bernske konvencije za očuvanje evropske divlači i prirodnih staništa.

Smaragdni nacionalni tim koji broji 10 članova iz različitih institucija iz oblasti zaštite prirode u Crnoj Gori na osnovu naučnih analiza je uradio popis vrsta i tipova staništa po biogeografskim regionima i popunio EMERALD bazu podataka za predložena područja od značaja za zaštitu (ukupno 33). Za sva odabrana područja urađena je mapa u GIS-u. Prikupljeni podaci će se koristiti za identifikaciju i popis NATURA 2000 lokacija, dok će u dijelu nedostajućih informacija biti potrebno sprovesti posebna istraživanja.

NATURA 2000 INFO CENTAR

NATURA 2000 info centar (N2IC) je tematska mreža koju čini 36 organizacija civilnog društva iz 17 opština Crne Gore koje se bave zaštitom životne sredine.

Mrežom koja je formirana u okviru projekta „Jačanje kapaciteta privatnog i javnog sektora za ustanovljavanje programa NATURA 2000 u Crnoj Gori“ koordinira NVO Green home iz Podgorice.

N2IC ima za cilj aktivno učešće i preuzimanje uloge nevladinih organizacija u pripremi i implementaciji programa NATURA 2000 za formiranje i upravljanje evropskim zaštićenim područjima u Crnoj Gori.

Nakon ustanovljavanja N2IC, u maju 2009 godine, procjenjene su potrebe za jačanjem kapaciteta nevladinih organizacija u smislu Natura 2000, te je organizovan niz treninga na umrežavanju, upravljanju projektima, efektivnoj komunikaciji i osnovnim pojmovima NATURA 2000 i procesu.

N2IC mreža je razvila posebne radne grupe koje se specifičnije bave određenim tematikama: Edukacija, Komunikacija, Naučna istraživanja i grupa Javno zastupanje.

Svaka grupa je razvila akcioni plan, te su pokrenute prve inicijative na zaštiti potencijalnih područja za buduću NATURA 2000 mrežu u Crnoj Gori.

Na javnom pozivu odabran je i logo N2IC, koji je dizajnirao tim Centra za zaštitu i proučavanje ptica.

NATURA 2000 Info Centar Crne Gore
(lista od marta 2011):

- 1) NVO Breznica – Pljevlja
- 2) NVO Bonum – Pljevlja
- 3) NVO Godinje – Bar
- 4) NVO Viva Vita – Pljevlja
- 5) NVO Trešnjevik – Berane
- 6) NVO Triton – Plav
- 7) NVO Fors Montenegro – Nikšić
- 8) NVO Društvo mladih ekologa Nikšić
- 9) NVO Ozon - Nikšić
- 10) NVO Hidroekologika – Podgorica
- 11) NVO Centar za zaštitu i proučavanje ptica – Podgorica
- 12) NVO Zeleni Korak – Ulcinj
- 13) NVO Planinar – Mojkovac
- 14) NVO Priroda – Nikšić
- 15) NVO Green.me/Ozeleni.me – Budva
- 16) NVO Ekofest – Herceg Novi
- 17) NVO Green Home – Podgorica
- 18) NVO Zeleni Crne Gore – Podgorica

- 19) NVO Eco Vita – Ulcinj
- 20) Centar za inicijative iz oblasti održivog turizma – Podgorica
- 21) NVO Skadarsko jezero – Podgorica
- 22) NVO Nevidio – Šavnik
- 23) NVO Opstanak – Šavnik
- 24) NVO Zelena Akcija – Herceg Novi
- 25) NVO Green Youth – Pljevlja
- 26) NVO Proizvodnja zdrave hrane – Nikšić
- 27) NVO Zelena Gora – Podgorica
- 28) NVO Expeditio – Kotor
- 29) NVO Eko Pokret Bijelo Polje
- 30) NVO Eco centar Delfin – Kotor
- 31) NVO Natura – Kolašin
- 32) NVO Mediteranski centar za ekološki monitoring (MedCEM) – Petrovac
- 33) NVO Centar za edukaciju i monitoring – za životnu sredinu – Podgorica
- 34) NVO Euromost – Bijelo Polje
- 35) NVO Da zaživi selo – Pljevlja
- 36) NVO Zeleni Gaj – Rožaje

TERMINOLOGIJA – NATURA 2000

Dodaci Direktive o staništima
Ocjena prihvatljivosti zahvata za prirodu
Član 6. Direktive o staništima (verzija 1.1.2007.)
Direktiva o pticama
Biološka raznovrsnost
Biogeografski region
Biogeografski seminari
Biotop
Prelazna (buffer) zona
Očuvanje
Konvencija o biološkoj raznovrsnosti (CBD)
Direktiva o staništima
Obaveza izvještavanja
Direktiva
Ekosistem
Ugrožena vrsta
Endemit
PUO
Evropska unija
Evropska komisija
Evropski sud pravde
Povoljno stanje očuvanja
Procjena uticaja na životnu sredinu
Stanište
Odbor za staništa
Stanište vrste
Direktiva o staništima
IBA – Značajna područja za ptice
Invazivne vrste
IUCN kategorije
Life+
Plan upravljanja
Monitoring
NATURA 2000
Stanišni tipovi od značaja za Zajednicu
PADOR
Prioritetni stanišni tip

Prioritetna vrsta
pSCI (predloženo Područje od značaja za Zajednicu)
Ramsarsko područje
Rijetka vrsta
Crvena lista i Crvena knjiga
Područje (site)
SAC, Posebno područje zaštite
SCI, Područje od značaja za Zajednicu
SPA, Područje posebne zaštite
Primjerak
Vrsta
Vrsta od interesa za Zajednicu
Standardni obrazac
Ugrožene vrste

Dodaci Direktive o staništima

Direktiva o staništima sadrži šest dodataka, koji se odnose na različite članove Direktive. U Dodatku I nalazi se popis oko 230 tipova staništa od značaja za Zajednicu koji zahtijevaju zaštitu kroz određivanje područja ekološke mreže. U Dodatku II se nalazi popis oko 1000 biljnih i životinjskih vrsta od značaja za Zajednicu koji takođe zahtijevaju zaštitu kroz određivanje područja. Dodatak III sadrži popis kriterijuma za izbor područja NATURA 2000. U Dodacima IV - VI definisane su odredbe za zaštitu (stroga zaštita, mjere zaštite/upravljanja, sredstva i način lova, sakupljanja, prevoza).

Procjena uticaja projekta na prirodu

U skladu sa članom 6, stavom 3 Direktive o staništima, svaki plan ili projekat, sam ili u kombinaciji s drugim planovima ili projektima, koji može imati značajan uticaj na područje ekološke mreže odnosno na ciljeve očuvanja podložan je odgovarajućoj ocjeni. Ocjenom se provjerava

prihvatljivost rezultata projekta ili plana za vrste i staništa koji su ciljevi očuvanja određenog područja ekološke mreže.

Član 6. Direktive o staništima (prečišćena, konsolidovana verzija 01.01.2007.)

1. Za posebno zaštićena područja (SAC), Država članica će uvesti zaštitne mjere zajedno s planom upravljanja posebno napravljenim za ta područja, ili koji je integriran u druge razvojne planove, zakonske, administrativne ili ugovorne mjere koje odgovaraju ekološkim potrebama tipova prirodnih životnih prostora (staništa) iz Dodatka I i vrstama iz Dodatka II.
2. Države članice će preduzeti, u posebnim zaštićenim područjima, odgovarajuće korake u izbjegavanju pogoršanja staništa i vrsta, kao i u izbjegavanju uznenimiravanja vrsta za koje je područje proglašeno, ukoliko takva uznenimiravanja mogu imati značajne posledice.
3. Svaki plan ili projekat koji nije direktno povezan ili koji nije nužan za upravljanje područjem ali je vjerovatno da ima značajan uticaj na to, bilo samostalno ili u kombinaciji s drugim planovima ili projektima, biće izložen procjenama o uticaju na područje obzirom na ciljeve zaštite. U pogledu zaključaka procjene uticaja na područje i zavisno o odredbi stavka 4. nadležno nacionalno tijelo složiti će se s planom ili projektom ako nema negativnog uticaja na očuvanje dotočnog područja, a nakon što su po potrebi proveli javnu raspravu.
4. Uprkos negativnim procjenama o implikacijama na područje i u odsutnosti alternativnih rešenja, plan ili projekat ipak se smije realizovati iz razloga koji su od javnog interesa, uključujući one socijalne i ekonomske prirode, a država članica će preduzeti kompenzacijске mjere nužne za osiguranje povezanosti područja Nature 2000. O

preduzetim kompenzacijskim mjerama država članica obavijestiće Komisiju.

Kada su u pitanju područja na kojima se nalaze zaštićeni tipovi prirodnih životnih prostora (staništa) i/ili zaštićene vrste, jedini motivi koji mogu biti uzeti u obzir su oni koji se odnose na ljudsko zdravlje ili javnu sigurnost, koji se odnose na posledice koje će koristiti prvenstvenom interesu životne sredine, ili nadalje prema mišljenju Komisije, na druge razloge koji su od izuzetnog javnog interesa.

Direktiva o pticama

Direktiva o pticama (79/409/EEC) usvojena je 1979. godine, a njen je cilj da zaštititi sve divlje ptice i njihova najvažnija staništa širom EU. Ona zabranjuje pojedine djelatnosti, poput držanja ili prodaje divljih ptica, te uvodi zakonske mehanizme za regulaciju drugih aktivnosti, poput lova, da bi se osigurala njihova održivost. Direktiva takođe zahtijeva od svih zemalja članica EU da najvažnija područja za više od 190 ugroženih vrsta i sve migratorne ptice utvrde kao područja ekološke mreže Natura 2000, posebno vodeći računa o močvarnim područjima od međunarodne važnosti.

Biološka raznovrsnost

Biološka raznovrsnost je sveukupnost svih živih organizama koji su sastavni djelovi ekosistema (kopnenih, morskih i ostalih vodenih ekosistema), a uključuje raznovrsnost unutar i između vrsta, životnih zajednica, te raznovrsnost između ekosistema.

Biogeografski region

EU pokriva devet biogeografskih regiona koji su svaki za sebe karakteristični po vegetaciji, klimi, topografiji i geologiji. Granice regiona nisu fiksne već omogućavaju praćenje trendova očuvanja vrsta i staništa u sličnim uslovima širom Evrope ne obraćajući pažnju na državne granice. Tih devet regiona su: alpski, kontinentalni, mediteranski, panonski, borealni, atlantski, stepski, crnomorski i makaronezijski.

Biogeografski seminari

Seminari koji se održavaju za svaki biogeografski region, a na njima se vodi naučna rasprava o predlogu Natura 2000 koji je predat pri ulasku u EU. Direktorat za životnu sredinu (DG Environment) Evropske komisije predsjedava raspravom na seminarima, dok Evropski tematski centar (ETC) daje naučnu ocjenu predloga.

Na biogeografskim seminarima učestvuju:

- Evropska komisija
- Država članica
- ETC i nezavisni stručnjaci
- Predstavnik Evropskog foruma za staništa
- Predstavnik Foruma Natura 2000 (udruženja zemljoradnika, korisnika i posednika)
- Predstavnik zemalja pristupnica ili drugih zemalja članica (kao posmatrači)

Biotop

Fizičko stanište sa karakterističnim biološkim zajednicama. Najmanja jedinica staništa koja se može izdvojiti, a okarakterisana je zajednicom biljaka i životinja koje na njoj žive (Anon, 2001).

Prelazna (buffer) zona

Područje na kojem se regulišu djelatnosti na način da efikasno odvaja osjetljivo područje od potencijalno štetnih djelovanja izvan njega.

Očuvanje

Niz mjera koje su potrebne da održe ili obnove prirodna staništa i populacije vrsta divlje flore i faune do povoljnog nivoa očuvanja.

Konvencija o biološkoj raznovrsnosti (CBD)

Međunarodni sporazum koji je donijet na konvenciji Ujedinjenih nacija o životnoj sredini i razvoju (UNCED) - Earth Summit u Rio de Janeiru 1992. godine.

Tri glavna cilja Konvencije su: 1. Očuvanje biološke raznovrsnosti (ili biodiverziteta); 2. Održivo korišćenje prirodnih dobara; 3. Ravnomjerna i pravedna raspodjela dobara koji proizlaze iz korištenja genetskih resursa.

Direktiva o staništima

Godine 1992. EU je usvojila (92/43/EEC) Direktivu o staništima. Ona uvodi slične mјere zaštite evropske flore i faune kao i Direktiva o pticama, ali osim ptica obuhvata i dodatnih 1000 vrsta (biljaka, sisara,

beskičmenjaka itd.) i više od 230 tipova staništa. Direktiva o staništima preciznija je po pitanju ocjene planova i projekata koji mogu imati uticaj na vrste i tipove staništa.

Obaveza izvještavanja

Svakih šest godina, u skladu sa članom 17, stavom 1. Direktive o staništima, država članica obavezna je da uradi izvještaj o primjeni mjera koje su definisane Direktivom kao i da ocjeni koliko su efikasnost mjera za očuvanje tipova staništa iz Dodatka I i vrsta iz Dodatka II.

Svake druge godine države članice će prosljediti Komisiji izveštaj o statusu vrsta za koje su dobijeni izuzeci.

Svake treće godine u skladu sa članom 12 Direktive o pticama države članice daju izvještaj o primjeni nacionalnog zakonodavstva koje je država usvojila usklađujući se s Direktivom.

Direktiva

Direktiva je pravni akt Evropske Unije koji zahtijeva od država članica određene rezultate, ali ne daje tačne odredbe kako postići određeni rezultat. Razlikuje se od Uredbi EU koje su izvršne i ne zahtijevaju dodatne mjere primijene.

Ekosistem

Biotički i abiotički elementi, i njihove međusobne interakcije, u određenom području bez obzira na njegovu veličinu.

EMERALD (Smaragdna) ekološka mreža

Ekološka mreža sastavljena od Područja od posebne važnosti za zaštitu prirode (Areas of Special Conservation Interest – ASCI), a dužne su je uspostaviti zemlje potpisnice Bernske konvencije. Ona obuhvata područja od velike ekološke važnosti za ugrožene vrste i stanišne tipove koji su zaštićeni temeljem Bernske konvencije.

U zemljama Evropske Unije, EMERALD/Smaragdna mreža se podudara sa ekološkom mrežom NATURA 2000. Za države kandidate za ulazak u EU, projekat Smaragdna mreža predstavlja pripremu i direktni doprinos primjeni programa NATURA 2000.

Ugrožena vrsta

Populacija nekog organizma (vrste) koji je zbog male brojnosti, promjena u okruženju, načinu predacije, i dr., pod pretnjom izumiranja.

Endemit

Vrsta koja se pojavljuje na vrlo ograničenom geografskom području, na primjer na ostrvu ili na planinskom vrhu. U Direktivi se to uglavnom odnosi na vrste koje su ograničene na prostor jedne države članice i ne pojavljuje se nigdje izvan EU.

Evropska Unija

Evropska Unija je uspostavljena na temelju Sporazuma o Evropskoj uniji i danas ima 27 država članica (Belgija, Njemačka, Francuska, Italija, Austrija, Danska, Finska, Grčka, Irska, Portugalija, Španija, Velika Britanija, Luksemburg, Holandija, Švedska, Estonija, Letonija, Litvanija, Malta, Poljska,

Slovačka, Slovenija, Češka, Mađarska, Kipar, Bugarska i Rumunija).

EU obuhvata temeljne vrednosti koje dijele njegove države članice širom raznih kultura, jezika i tradicija. Bazira se na Evropskim zajednicama i saradnji država članica na području Zajedničke spoljne politike i sigurnosti te pravosuđa i unutarnjih poslova.

Evropska Komisija

Izvršno tijelo Evropske Unije sa sjedištem u Briselu. Komisija djeluje nezavisno od nacionalnih vlada. Njen zadatak je da zastupa i podršava interes Unije kao cjeline. Ona sastavlja predloge za nove evropske zakone koje predstavlja Evropskome parlamentu i Savjetu.

Evropski sud pravde

Sjedište Evropskog suda pravde je u Luksemburgu. Njegov glavni zadatak je utvrđivanje pravne osnove za pravne postupke komisije protiv država članica, jedne države članice protiv druge države članice, ili postupke za poništenja protiv Savjeta ili Komisije, te postupke zbog ne djelovanja.

Povoljno stanje očuvanja

Direktiva utvrđuje koherentnu/povezanu mrežu područja Natura 2000, kako bi omogućila održanje i obnovu vrsta i staništa u njihovom prirodnom području rasprostranjenosti. Stanje očuvanja predstavlja sumu uticaja koji djeluju na vrste i staništa i mogli bi uticati na dugoročnu rasprostranjenost i brojnost populacije na prirodnom području te vrste.

Stanje očuvanja smatra se povoljnim kada:

- Podaci o populacijskoj dinamici vrste ukazuju da se ona dugoročno održava kao visokovrijedna sastojina prirodnih staništa
- Prirodno područje rasprostranjenosti vrste se ne smanjuje niti je vjerovatno da će biti smanjeno u doglednoj budućnosti
- Kada postoji i vjerovatno će nastaviti postojati dovoljno veliko stanište za dugoročno održanje populacije.

Procjena uticaja zahvata na životnu sredinu, EIA

Procjenom uticaja zahvata na životnu sredinu prepoznaće se, opisuje i ocjenjuje, na prikidan način, uticaj zahvata na životnu sredinu, tako da se utvrđuje mogući direktni i indirektni uticaj zahvata na: zemljište, vodu, more, vazduh, šumu, klimu, ljude, biljni i životinjski svijet, pejzaž, materijalnu imovinu, kulturnu baštinu, uzimajući u obzir njihove međusobne odnose.

Stanište

Predstavlja kopreno ili vodeno područje koje se odlikuje geografskim, abiotičkim i biotičkim osobinama koje su ili prirodne ili do-prirodne.

Odbor za staništa

Odbor ustanovljen kako bi olakšao primjenu Direktive o stanišnima (Član 20 i 21) i pružio podršku Evropskoj komisiji.

Stanište vrste

Okolina odredena specifičnim abiotičkim i biotičkim osobinama u kojima vrsta boravi u bilo kojem stadijumu svog biološkog ciklusa – npr. zimovalište, područje razmnožavanja, područje ishrane, odmora.

IBA –značajna područja za ptice

Značajno područje za ptice (IBA) je područje koje je proglašeno kao globalno važno stanište za očuvanje populacija ptica. Ovaj program je razvio BirdLife International. IBA područja u nekoj zemlji proglašava nacionalna organizacija za zaštitu ptica. IBA su važni temelj za proglašenje SPA (Područja posebne zaštite).

Invazivne vrste

Invazivna vrsta je ona koja je unesena u područje u kojem se prirodno ne javlja i u kojem je sposobna održavati populaciju bez ljudske ili bilo kakve druge intervencije.

IUCN kategorije upravljanja zaštićenim područjima

KATEGORIJA I - Strogi rezervat prirode/područje divljine: zaštićenim područjima se upravlja samo u naučne svrhe ili radi zaštite divljine

KATEGORIJA Ia (Strict Nature Reserve) Strogi rezervat prirode: zaštićenim područjem se upravlja pretežno u naučne svrhe

KATEGORIJA Ib (Wilderness area) Područje divljine: zaštićenim područjem se upravlja pretežno radi zaštite divljine

KATEGORIJA II (National park) Nacionalni park: zaštićenim područjem se upravlja pretežno radi zaštite ekosistema i rekreacije.

KATEGORIJA III (Natural Monument or Feature) Spomenik prirode: zaštićenim područjem upravlja se pretežno radi zaštite posebnih prirodnih odlika.

KATEGORIJA IV (Habitat/Species Management Area) Područje upravljanja staništem/vrstom: zaštićenim područjem upravlja se pretežno radi zaštite vrsta ili staništa putem aktivnih mera upravljanja.

KATEGORIJA V (Protected Landscape/ Seascapes) Zaštićeni predio/morski predio: zaštićenim područjem upravlja se pretežno radi zaštite predjela/morskog predjela

KATEGORIJA VI (Protected area with sustainable use of natural resources) Zaštićeno područje za održivo upravljanje prirodnim resursima: zaštićenim oblastima upravlja se pretežno radi održivog korišćenja prirodnih ekosistema

Life+

LIFE+ je finansijski instrument fokusiran na razvoj i primjenu politike životne sredine Zajednice, kroz projekte zaštite prirode i životne sredine u zemljama članicama EU, zemljama kandidatima i susjednim zemljama. Od 1992. godine LIFE je sufinansirao 3.104 projekta, što će nastaviti i u periodu 2007-2013 kroz tri komponente:

- LIFE+ Priroda i biološka raznovrsnost
- LIFE+ Zaštita životne sredine i uprava
- LIFE+ Informacija i komunikacija.

Plan upravljanja za NATURA 2000

Detaljni plan za određeno NATURA 2000 područje koji u skladu s Članom 6 Direktive o staništima određuje potrebne mjere zaštite za to područje (nije obavezna izrada plana upravljanja već samo mjere zaštite). Plan mora uzeti u obzir ekološke potrebe vrsta i staništa.

Monitoring

Redovna provjera kako bi se utvrdilo stanje biljnih ili životinjskih vrsta. Za NATURA 2000 to znači obvezu praćenja statusa očuvanja staništa iz Dodatka I i vrsta iz Dodatka II, IV i V, s posebnom pažnjom na prioritetna staništa i vrste.

NATURA 2000

Mreža morskih i kopnenih područja od međunarodne važnosti, izdvojenih za očuvanje rijetkih i ugroženih prirodnih staništa te biljnih i životinjskih vrsta. Mreža NATURA 2000 sastoji se od Posebnih područja zaštite - SAC (područja izdvojenih na temelju Direktive o staništima) i Područja posebne zaštite za ptice - SPA (područja izdvojenih na temelju Direktive o pticama).

Tipovi staništa od značaja za Zajednicu

Prirodni tipovi staništa:

- a) koji su u opasnosti od izumiranja unutar njihovog prirodnog područja rasprostranjenja (Prioritetni prirodni tip staništa),

- b) koji imaju malo prirodno područje proizašlo iz njihovog pomjeranja, ili zbog njihovog prirodno ograničenog područja;
- c) koji predstavljaju izvanredne primjere jedne ili više tipičnih karakteristika sledećih biogeografskih regiona: alpskog, borealnog, atlantskog, kontinentalnog, panonskog, mediteranskog, stepskog, crnomorskog i makaronezijskog.

Prioritetni tip staništa

Prirodni stanišni tip u opasnosti od nestajanja za čije očuvanje Zajednica ima posebnu odgovornost - ta prioritetna prirodna staništa u Dodatku I Direktive o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore označena su zvjezdicom (*).

Prioritetna vrsta

Vrsta za čije očuvanje Zajednica ima posebnu odgovornost zbog veličine njihovog prirodnog područja - te prioritetne vrste u Dodatku II Direktive o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore označene su zvezdicom (*).

pSCI (predloženo Područje od značaja za Zajednicu)

Predloženo područje od evropske važnosti na nacionalnoj evaluacijskoj listi.

Ramsarsko područje

Močvarno područje od međunarodne važnosti za ptice, zaštićeno Ramsarskom konvencijom,

međunarodnim sporazumom o zaštiti močvarnih staništa (1979).

Rijetka vrsta

Organizam koji je vrlo neuobičajen, pojavljuje se na vrlo ograničenim geografskim područjima ili ima široki areal rasprostranjenja, ali se nikada ne pojavljuje u velikom broju.

Crvena lista i crvena knjiga

Svjetska unija za zaštitu prirode (The World Conservation Union, IUCN) utvrdila je kriterijume prema kojima se utvrđuje ugroženost biljaka i životinja i izrađuju tzv. crveni popisi i crvene knjige. Oni predstavljaju jednu od temeljnih stručnih podloga u zaštiti prirode jer pokazuju koje su vrste ili podvrste biljaka, gljiva i životinja u opasnosti od izumiranja, a i u kojoj mjeri i koliko brzo im ta opasnost prijeti. Glavna svrha crvenih popisa je usmjeriti pažnju državnih, naučnih institucija, nevladinih organizacija i šire javnosti na preduzimanje konkretnih mjera zaštite ovih vrsta s utvrđenim prioritetima i važnosti akcija.

SAC, Posebno područje zaštite

Posebno područje zaštite (SAC) su mjesta od značaja za Zajednicu određena od država članica putem zakonskih, administrativnih i/ili ugovornih akata, gdje se mjere zaštite provode za održanje ili uspostavljanje «povoljnog stanja» zaštite prirodnih životnih prostora (staništa), i/ili populacije vrsta za koje je područje predloženo. Zemlje članice treba da identifikuju ta područja pa da utvrde mjere zaštite neophodne za očuvanje. (Zajedno sa Područjima

posebne zaštite za ptice (SPA), Posebna područja zaštite čine ekološku mrežu NATURA 2000).

SCI, Područje od značaja za Zajednicu

Područje koje u biogeografskom regionu/regionima kojima pripada, znatno doprinosi održanju ili obnavljanju «povoljnog stanja» u očuvanju tipova prirodnih životnih prostora (staništa) iz Dodatka I, ili vrsta iz Dodatka II, koje značajno doprinosi koherenciji/cjelovitosti mreže NATURA 2000 i/ili koje doprinosi očuvanju biološke raznovrsnosti unutar tog/tih regiona.

SPA, Područje posebne zaštite

Područja važna za ptice koja su u skladu sa Direktivom o zaštiti divljih ptica.

Primjerak

Bilo koja biljka ili životinja, živa ili mrtva, od vrsta navedenih u Dodacima IV ili V, njihovi dijelovi ili od njih dobijeni proizvodi, kao i bilo koji proizvod za koji se pokaže, iz propratnog dokumenta, pakovanja, marke, etikete, ili ako iz bilo kojih okolnosti proizilazi da su to djelovi ili od tih vrsta biljaka ili životinja dobijeni proizvodi.

Vrsta

Ovaj termin odnosi se na sve pojedinačne organizme prirodne populacije koji su u mogućnosti da se međusobno razmnožavaju, generalno djele sličan izgled, karakteristike i genetsko nasljeđe uslijed posjedovanja relativno nedavnih zajedničkih predaka.

Vrsta od interesa za Zajednicu

Vrste unutar teritorija Zajednice koje su:

- ugrožene, osim onih vrsta čije je prirodno područje neznatno unutar teritorije Zajednice i koje nisu ugrožene ili osjetljive u zapadnoj palearktičkoj regiji;
- osjetljive, npr. za koje se vjeruje da će preći u kategoriju ugroženih vrsta u skoroj budućnosti ako uzročni faktori nastave s djelovanjem;
- rijetke, npr. male populacije koje trenutno nisu ugrožene, ali bi mogle biti. Vrste koje su smještene unutar ograničenih geografskih područja ili koje su rijetko rasprostranjene na većem području;
- endemske i zahtijevaju posebnu pažnju iz razloga specifične prirode njihovog staništa i/ili zbog potencijalne opasnosti od njihovog iskorištanja u njihovom staništu i/ili zbog potencijalne opasnosti iskorištanja njihovog položaja kao zaštićene vrste.

Standardni obrazac

NATURA 2000 obrazac, za proglašenje područja u skladu sa standardnim obrascem Direktive o pticama i Direktive o staništima koji je odobren od Odbora za staništa.

Ugrožene vrste

Biljne i životinjske vrste kojima prijeti izumiranje.

IZVORI

- 1) „Stanje životne sredine u opštini Nikšić – opasnosti i mogućnosti” – Udruženje građana „OZON” Nikšić, Nikšić, decembar 2010;
- 2) Časopis „GOLIJA” br 1, 4 i 14 - Golijski sabor kulture, Nikšić;
- 3) Rezultati fizičko hemijskih analiza uzoraka površinskih voda, zemljišta i vegetacije sa lokacije Latično u okolini Nikšića- Institut za nuklearne nauke „Vinča”, Beograd, decembar 2010;
- 4) <http://natura2000inforcentar.wordpress.com>
- 5) <http://ngonatura2000.blogspot.com>
- 6) www.greenhome.co.me/natura2000
- 7) www.birdwatchingmn.org
- 8) www.ekoforum.org
- 9) www.ozon.org.me
- 10) www.slobodnaevropa.org
- 11) www.b92.net
- 12) www.vijesti.me

O EKOLOŠKOM POKRETU „OZON“

Ekološki pokret „OZON“ (Environmental movement “OZON“) je neprofitno, vanstranačko, nevladino udruženje osnovano 16.09.2006. godine na Međunarodni dan zaštite ozonskog omotača, sa ciljem da doprinese zaštiti i unapređenju životne sredine u Crnoj Gori i regionu.

Misija Ekološkog pokreta „OZON“ je doprinos povećanju učešća javnosti u donošenju odluka, kroz stalnu edukaciju o važnosti očuvane životne sredine i poštovanju principa održivog razvoja i podrška svim inicijativama čiji je cilj suštinsko unapređenje ukupnog stanja životne sredine.

Vizija Crna Gora ekološka država sa razvijenom građanskom sviješću i bazirana na principima održivog razvoja, u kojoj će Ekološki pokret „OZON“ biti jedna od vodećih organizacija civilnog društva u oblasti svog djelovanja.

Ekološki pokret „OZON“ je utemeljivač „Zelene zvjezde“, prve godišnje nagrade za oblast zaštita i unapređenje životne sredine u ekološkoj državi Crnoj Gori.

Projekte Ekološkog pokreta „OZON“ koji imaju nacionalni i regionalni karakter, podržali su međunarodne i domaće institucije: Evropska Unija, kroz IPA 2008, OEBS misija u Crnoj Gori, Ministarstvo spoljnih poslova Kraljevine Holandije, Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine, Fond za aktivno građanstvo (fAKT), Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine i Opština Nikšić.

**Tehnički Sekretarijat N2IC
NVO Green home**

Radosava Burića 31,

81 000 Podgorica

Crna Gora

T/f: +382 20 609 375

E: natasa.kovacevic@greenhome.co.me

www.greenhome.co.me

**Ekološki pokret „OZON“
Environmental movement “OZON”**

Beogradska S6-A

81 400 Nikšić

Crna Gora

M: +382 68 497 754

E: info@ozon.org.me

www.ozon.org.me

Projekat „*Prirodne vrijednosti Golije – preporuka za zaštitu*“ je dio regionalnog projekta „*Partnerske akcije za zaštitu biodiverziteta zapadnog Balkana*“. Projekat finansira Evropska Unija. Sadržaj je odgovornost Mladih istraživača Srbije i neophodno ne odražava zvanične stavove EU niti učesnika projekta.